

Leen Reef was geen verraadster. Schrijver, oud-politicus en activist Roel van Duijn rehabiliteert zijn gewezen schoonmoeder in een nieuw boek: door een geheime verhouding met een SD'er redde zij haar man en andere verzetsstrijders uit Vught.

TEKST **Roel van Duijn**

Herman Reef, Leen Reef-Weel, Konrad Hofmann. FOTO'S UIT 'VERRAAD'. DE DRIEHOEK VAN EEN VERZETSECHTPAAR EN EEN SD-AGENT.

Moffenhoer? Nee, een

Mijn ex-schoonvader Herman Reef werkte als jonge, Twentse pacifist eind jaren dertig bij apparatenfabriek Hazemeyer, in de oorlogsindustrie, en dat voelde tegenstrijdig. Het Hengelose bedrijf werd een belangrijke leverancier voor de Duitse Wehrmacht.

Na de Hitleriaanse overrompeling van Nederland vormden Herman, zijn vrouw Leen en hun vrienden al gauw een verzetsgroep. Zij voelden er niets voor om 'achter het behang te zitten', zoals Herman het noemde. Hij doelde daarmee op mensen die zich uit lafheid koest hielden. "Wij gingen iets doen en meer doen, wat voor mij grote spanningen meebracht. Maar het moest."

Zelfgemaakte bom

Ze verspreidden de gestencilde bladen van *De Vonk*, *Vrij Nederland* en *De Waarheid*. Ook hielpen ze onderduikers. Zelf bedachten ze oproepen tot verzet. Soms maar minuscule papertjes legden ze bij Hazemeyer en andere fabrieken in kozijnen en toiletten. Vrijheid voor alle politieke gevangenen en geïnterneerde Joden. In de doodstille nacht van 13 oktober 1942 slopen de twee ex-pacifisten Herman Reef en Harry van Genuchten met een zelfgemaakte bom door de verduisterde straten naar de spoorbaan, niet ver van het onzichtbare station van Hengelo. Ze wisten dat 's ochtends vroeg de eerste trein voor de Wehrmacht zou vertrekken en groeven hun explosief langs de rails in.

Een railwachter vond de bom bijtijds, verspreidde het nieuws en een marechaussee kon niet nalaten het te melden aan het politiebureau. Die informeerde prompt de Sicherheitsdienst. Alledaags verraad. Een Nederlandse rail-

wachter, een Nederlandse marechaussee en vervolgens een Nederlandse politiecommissaris – geen van allen nazi's – hebben Herman en zijn collega's in gevreesde handen gebracht.

Op vrijdag 23 oktober 1942 stopte een overvalwagen vol grijsgroene Grüne Polizei voor het grote fabrieksgebouw aan de Bornsche straat. Alle arbeiders van de gereedschapswerkerij moesten aan de wand gaan staan, terwijl de laden van hun werkbanken doorzocht werden. Namen werden afgeroepen en Herman moest als een van de eersten van de arrestanten naar voren komen.

Arrestatiegolf

De arrestatiegolf was rampzalig breed, tot in Rotterdam toe. De Hazemeyergroep had zich gaandeweg verbonden aan de communistische Nederlandse Volksmilitie. De bom was niet ontploft onder Wehrmachtgeneraals die in de trein zouden hebben gezeten, maar onder de verzetsstrijders zelf. Drie dagen na de mislukte aanslag vermoordden de Duitsers vijftien bekende linkse mensen. Rauter rapporteerde opgetogen aan Himmler over het intimiderende effect van deze represaille.

Gedurende bijna twee maanden zaten de Hengelose arrestanten in de Arnhemse koepelgevangenis en werden ze dagelijks opgehaald voor verhoor, in de kelders van de Kraton, het gebouw aan de Utrechtsestraat. Herman werd niet alleen verdacht van de aanslag en het verzamelen van wapens, maar ook van het verspreiden van illegale lectuur. Herman ontken- de, maar dit kon onmogelijk goed aflopen.

Na zeven weken werden de Hengeloërs overgebracht naar het concentratiekamp Amersfoort, waar Herman mocht plaatsnemen in een van de 'dodencellen'. Op 1 februari 1943 be- landde de Hazemeyergroep in concentratie-

kamp Vught. Herman, nummer 1810, was in augustus niet bij de vier van hen die doodgeschoten werden. De dappere ontkenner overleefde. In kwellingen, dat wel.

Het is in deze periode dat Leen de hoofdrol overneemt. Zij, mijn ex-schoonmoeder, heeft me haar verhaal verteld, maar ik kon haar toen nog niet geloven.

Zij wilde na de arrestatie weten waar haar man was, vastbesloten om hem vrij te krijgen. De opening voor haar waagstuk vond zij bij een Duitse SD'er in Arnhem. Hem leerde zij kennen toen ze daar verscheen om informatie over het lot van haar man in te winnen; maar met het plan om de man zover te krijgen dat hij Herman zou vrijlaten. Haar flirt sloeg aan. Hauptscharführer Konrad Hofmann nodigde haar uit om samen te dansen in het Wehrmachtsheim, toen gehuisvest in het gebouw Musis Sacrum.

Leen stond doodsaangsten uit, maar ze danste echt met hem, tussen de oorlogsmisdadigers

en de moffenmeiden. In de nacht na het feestje heeft zij hem, in haar bordeauxrode jurkje, bewogen om mee te werken aan de vrijlating van haar man. Hoewel Leen aanvankelijk geen andere bedoeling had dan Herman te bevrijden, heeft zij uit haar pseudo-erotische bevrijdingsactie en Konrads eenzame verlangen iets ontwikkeld dat serieus genoeg was om haar ook lang na de oorlog eens naar hem te doen afreizen in de Bondsrepubliek.

Menselijk gezicht

Uit de archieven blijkt dat SD-man Konrad Hofmann een onverwacht menselijk gezicht had. Het naoorlogse oordeel van de procureur-fiscaal in Arnhem, mr. J. des Tombe, luidde dat Hofmann zich niet alleen nooit schuldig heeft gemaakt aan enig misdrijf tegenover het Nederlandse volk, maar dat hij ook 'in meerdere gevallen de Nederlandse bevolking de helpende hand heeft geboden'. En "dat de heer K. Hofmann zich als SD-agent zeer humaan heeft gedragen en verschillende SD-slachtoffers door het afleggen van voor hen gunstige verklaringen voor veroordeling tot de dood heeft behoed".

Dat Hofmann zich wel vaker sterk maakte voor vrijlatingen lees ik in het relaas van de Politieke Recherche. Hofmann heeft eind 1944, toen de SD was uitgeweken naar Zutphen, voor elkaar gekregen dat drie vrouwen van de familie Harskamp zijn vrijgelaten. Zijn misdadige collega Heinemann verklaarde na de oorlog: "Vrouwenkwesties werden door de heer Hofmann verwerkt." Niet alleen in Zutphen, maar ook in Arnhem had Hofmann deze prettige specialisatie – zie zijn ontmoeting met Leen. Zij had de zenuwslopende taak op zich genomen om zonder enige hulp de vijand ertoe te brengen haar wil te volgen.

'Hoe heb je mij toch uit dat kamp gekregen?'
'Door een goed contact met een goede Duitser.'
'Goede Duitser?'
Ik had nog liever in het kamp willen blijven.'